

NATIONAL LEGAL ANALYSIS OF THE APPLICATION OF PRE-TRIAL DETENTION AS A PREVENTIVE MEASURE AND THE PRACTICE OF ITS APPLICATION IN CERTAIN CIS COUNTRIES

Mukhammadali Abdugafforov

Academy of Law Enforcement

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: abdugafforovmukhammadali554@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: arrest, arrest, preliminary investigation, precautionary measure, suspect, accused.

Received: 30.05.25

Accepted: 01.06.25

Published: 03.06.25

Abstract: The article discusses the protection of the legitimate interests of the suspect and the accused during the preliminary investigation, the precautionary measure in the form of arrest, the theoretical aspects of the application of precautionary measures to the suspect and the accused, the circumstances that must be taken into account by the court. It also discusses the problems associated with the precautionary measure of arrest during the preliminary investigation and the proposals developed on them.

ҚАМОҚҚА ОЛИШ ЭҲТИЁТ ЧОРАСИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ МИЛЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ ҲАМДА АЙРИМ МДХ ДАВЛАТЛАРИ МИСОЛИДА ҚАМОҚҚА ОЛИШ ЭҲТИЁТ ЧОРАСИНИ ҚЎЛЛАШ АМАЛИЁТИ

Мухаммадали Абдуғаффоров

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш Академияси

Тошкент, Ўзбекистон

E-mail: abdugafforovmukhammadali554@gmail.com

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: қамок, қамокқа олиш, дастлабки тергов, эҳтиёт чораси, жиноят, гумон қилинувчи, айбланувчи.

Аннотация: Мақолада дастлабки тергов давомида гумон қилинувчи ва айбланувчининг қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, қамокқа олиш тарзидаги эҳтиёт чораси, гумон қилинувчи ва айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораларини қўллашни назарий жихатлари, қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллашнинг миллий-ҳуқуқий таҳлили, хорижий тажриба, суд томонидан инобатга олиниши

лозим бўлган ҳолатлар. Ҳамда дастлабки тергов давомида қамокқа олиш эҳтиёт чораси билан боғлиқ муаммолар улар бўйича ишлаб чиқилган таклифлар кўрсатиб ўтилган.

НАЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРИМЕНЕНИЯ МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ПОД СТРАЖУ, А ТАКЖЕ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ МЕРЫ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ПОД СТРАЖУ НА ПРИМЕРЕ НЕКОТОРЫХ ГОСУДАРСТВ СНГ

Мухаммадали Абдугаффоров

Академии правоохранительных органов

Ташкент, Узбекистан

E-mail: abdugafforovmukhammadali554@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	тюрма, содержание под стражей, предварительное следствие, мера пресечения, подозреваемый, обвиняемый.
Аннотация:	В статье рассматриваются защита законных интересов подозреваемого и обвиняемого на стадии досудебного расследования, меры пресечения в виде заключения под стражу, теоретические аспекты применения мер пресечения в отношении подозреваемого и обвиняемого, национально-правовой анализ применения меры пресечения в виде заключения под стражу, зарубежный опыт, а также обстоятельства, которые должны учитываться судом. Кроме того, в статье освещаются проблемы, связанные с применением меры пресечения в виде заключения под стражу на стадии досудебного расследования, и предложены соответствующие рекомендации по их решению.

Қамокқа олиш эҳтиёт чораси жинойт процессуал ҳуқуқининг энг муҳим, бир вақтнинг ўзида энг баҳсли ва инсон ҳуқуқлари нуқтаи назаридан жиддий таъсир кўрсатувчи институти ҳисобланади. Ушбу эҳтиёт чораси айбланувчининг жинойт содир этганлиги ҳақидаги гумонлар асосида, тергов ҳаракатлари давомида унинг жинойт процессида белгиланган қоидаларга амал қилишини кафолатлаш, ундан четланишининг олдини олиш, гувоҳларга, жабрланувчига босим ўтказишининг ёки далилларни йўқ қилишининг олдини олиш каби мақсадларда қўлланилади.

Бироқ мазкур эҳтиёт чорасининг қўлланилишида қонун устуворлигини таъминлаш, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш, айбсизлик презумпциясига риоя қилиш, қийноқ ва ноинсоний муносабатлардан ҳимоя қилиш, адолатли суд муҳитини шакллантириш каби мезонлар доимо асосий нуқтада бўлиши шарт. Шу нуқтаи назардан, қамокқа олиш

эҳтиёт чораси қўлланилишида миллий қонунчиликнинг халқаро стандартлар билан уйғунлиги, амалиётда унинг қай тарзда татбиқ этилаётгани, қонун устуворлиги ва инсон ҳуқуқларига таъсири атрофлича таҳлил қилиниши мақсадга мувофиқдир.

Мазкур таҳлилий ишда Ўзбекистон Республикасида қамоққа олиш эҳтиёт чорасини қўллашнинг ҳуқуқий асослари, амалиётдаги ҳолатлар, мавжуд муаммолар, шунингдек, МДХга аъзо давлатлар – Қозоғистон, Қирғизистон, Озарбайжон, Арманистон, Россия федерация Тожикистон ва бошқа мамлакатлар тажрибаси мисолида таққослама таҳлил ўтказилади. Халқаро ташкилотларнинг тавсиялари, БМТ, ЕХХТ, Инсон ҳуқуқлари бўйича Европа суди қарорлари, қийноқларга қарши кураш конвенцияси доирасидаги мажбуриятлар таҳлил қилинади ва хулосалар шакллантирилади.

Миллий қонунчиликда қамоққа олишнинг ҳуқуқий асослари.

Қамоққа олиш — жиноий процессуал фаолиятда қўлланиладиган ва шахснинг озодлигини вақтинча чеклашга йўналтирилган, давлатнинг мажбурлов чораси ҳисобланади. Бу эҳтиёт чораси шахсга нисбатан жиноий иш доирасида унга нисбатан қўзғатилган айблов асосида, тергов ва суд жараёнида ҳозир бўлишини таъминлаш, унга таъсир қилиш эҳтимолини чеклаш, янги жиноятларни содир этишининг олдини олиш мақсадида қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 242-моддасига кўра, эҳтиёт чоралари рўйхатида қамоққа олиш ҳам мавжуд бўлиб, унга фақатгина суд томонидан рухсат этилган тақдирда йўл қўйилади. Қамоққа олиш фақат зарур ҳолларда, бошқа енгилроқ эҳтиёт чоралари самарасиз бўлганда қўлланилиши лозим.

Қонунчиликда ушбу эҳтиёт чорасининг қўлланилишига асос бўлувчи шартлар ЖПКнинг 243-моддасида аниқ белгиланган. Жумладан, жиноят оғирлиги, шахснинг илгаридан судланганлиги, терговдан яшириниш эҳтимоли, жиноий фаолиятни давом эттириш хавфи, терговга таъсир ўтказиш имконияти каби омиллар қамоққа олиш эҳтиётини белгилайди.

Қамоққа олишнинг қонунийлигини таъминлаш учун, суд органлари томонидан илтимосномаларни ёпиқ суд мажлисларида кўриб чиқиш амалиёти мавжуд бўлиб, ЖПКнинг 247-моддасига мувофиқ, бундай суд муҳокамаларида прокурор, айбланувчи ва унинг ҳимоячиси иштирок этиши таъминланади. Бундан ташқари, айбланувчи стационар психиатрия экспертизасида бўлса, ҳимоячининг иштирокида қарор қабул қилинади.

ЖПКнинг 245-моддасига асосан, дастлаб қамоққа олиш ёки уй қамоғи муддати уч ойни ташкил этади. Аммо бу муддат айрим ҳолларда узайтирилиши мумкин. Масалан, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят, Тошкент шаҳар прокурорлари ёки уларга тенглаштирилган прокурорлар илтимосномасига биноан беш ойгача; Бош прокурор ёки

унинг ўринбосарлари илтимосномасига биноан эса етти ойгача узайтириш мумкин. Бу муддатдан ортиқча узайтириш қонуна тақиқланган.

Агар шахс Ўзбекистон Республикасига экстрадиция қилинган бўлса, унинг хорижда қамокда сақланган муддати Ўзбекистондаги қамок муддатига қўшиб ҳисобланади. Экстрадиция қилинган шахсга нисбатан ЖПКнинг 599-моддаси ва 245-моддасига асосан махсус тартиблар белгиланади.

Маҳкумларни тергов ҳибсхоналарида сақлаш шартлари, уларнинг ҳуқуқлари, тиббий ёрдам олиш тартиби, шикоят бериш ҳуқуқи ва бошқа ҳуқуқий кафолатлар ҳам амалий жараёнда таъминланиши лозим. Тергов органлари ва судлар ушбу ҳуқуқлар риоя қилинишини назорат қилишга масъул.

Шунингдек, ҳарбий хизматчилар учун қамокқа олиш тартиби ҳам ўзгача. Уларни гауптвахтага жойлаштириш, интизомий жавобгарлик тартибида сақлаш, хизмат давомида содир этилган жиноятлар учун қўлланиладиган эҳтиёт чоралари Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва Мудофаа вазирлиги буйруқлари билан тартибга солинади.

Конституциянинг 25-моддасида белгиланган инсон озодлиги кафолатига зид равишда, қамокқа олиш фақат мустаҳкам ҳуқуқий асослар билан қўлланилиши лозим. Судьялар ва прокурорлар томонидан мазкур эҳтиёт чорасини белгилашда ЕХХТ, БМТ, Европа Инсон Ҳуқуқлари Судининг тавсияларига мувофиқ инсон ҳуқуқларини ҳурмат қилиш ва адолатли муҳофама тамойилларини таъминлашлари талаб этилади.

Қамокқа олиш эҳтиёт чорасининг тўғри ва асосли қўлланилиши инсон ҳуқуқлари соҳасидаги халқаро мажбуриятларнинг бажарилишини, фуқароларнинг давлат органларига бўлган ишончини таъминлайди. Шу боис, қамокқа олиш фақат зарур ҳолларда, аниқ ва исботланган ҳолатларда, ҳуқуқий ва инсонпарварлик мезонларига риоя қилган ҳолда амалга оширилиши лозим.

МДХ давлатларида қамокқа олиш эҳтиёт чорасининг ҳуқуқий амалиёти.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДХ) аъзоси бўлган давлатларда қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллашда умумийлик ва ўзига хос жиҳатлар мавжуд. Бу давлатларда қонунчилик ва суд амалиёти муайян даражада ўхшашликка эга бўлса-да, ҳар бир мамлакатдаги миллий ҳуқуқий тизимдаги фарқлар амалга ошириш усуллари ва ҳуқуқий кафолатлар бўйича турлича ёндашувни кўрсатади.

Россия Федерацияси тажрибаси.

Россия Федерациясида қамокқа олиш эҳтиёт чораси "меры пресечения" деб номланиб, Россия Федерацияси Жиноят-процессуал кодексининг 108-моддаси билан тартибга солинади. Унга кўра, шахсни қамокқа олиш фақат суд қарори билан амалга оширилиши мумкин. Россияда қамокқа олиш учун асос сифатида қуйидаги омиллар кўзда тутилади:

Айбланувчининг яширин ухшиши ёки тергов органларига таъсир ўтказиши эҳтимоли;
Янги жиноят содир этиш хавфи;
Жиноят оғирлиги ва хавфлилик даражаси;
Илгаридан судланганлик ҳолати.

Қамоққа олиш муддати дастлабки 2 ой қилиб белгиланади ва у 6 ойгача, баъзи ҳолларда 12 ой ва ҳатто 18 ойгача узайтирилиши мумкин. Бу жараён суд орқали амалга оширилади ва прокурор иштирокида ўтади. Россияда қамоқда сақланаётган шахсларга нисбатан инсон ҳуқуқлари соҳасидаги халқаро стандартларга риоя этиш масалалари юзасидан кўплаб танқидлар бўлиб келади. Европа Инсон ҳуқуқлари суди Россияга нисбатан кўплаб қонунбузарлик ҳолатлари юзасидан қарорлар қабул қилган.

Масалан, "Ходорковский қарори"да ЕИХС Россия ҳукумати қамоққа олишни ўз мақсадларида суиистеъмол қилганини таъкидлади. Бундай қарорлар Россияда қамоққа олиш амалиётини халқаро миқёсда қайта баҳолашга сабаб бўлди. Шунингдек, Европа кенгашининг тавсияларига биноан Россия қонунчилигида эҳтиёт чорасини қўллаш шартларини янада аниқлаштириш ва ҳуқуқий кафолатларни кучайтириш юзасидан таклифлар билдирилган.

Қозоғистон Республикаси амалиёти.

Қозоғистон Республикасида қамоққа олиш эҳтиёт чораси "қамоққа олиш" деб юритилиб, Жиноят-процессуал кодексининг 147-моддаси билан тартибга солинади. Бу давлатда қамоққа олиш суд қарори билан амалга оширилади ва дастлаб 2 ойгача белгиланади. Суд ушбу муддатни жиноятнинг оғирлиги ва тергов эҳтиёжларига қараб 6 ой, баъзан 12 ойгача узайтириши мумкин.

Қозоғистонда қамоққа олиш эҳтиёт чорасини қўллашда адвокат иштирокининг мажбурийлиги белгиланган. Шу билан бирга, Қозоғистонда судьялар қамоққа олиш масаласини кўриб чиқишда суд муҳокамаси иштирокчиларининг ҳуқуқларини таъминлашга алоҳида эътибор қаратади. Мамлакат Конституцияси ва қонунларида инсон ҳуқуқлари кафолати муҳим ўрин тутди.

2021 йилда амалга оширилган суд-ҳуқуқ ислохотлари доирасида, ЖПКга киритилган ўзгартишларга кўра, қамоққа олишни қўллаш фақат зарурат мавжуд бўлган ҳолларда, яъни бошқа енгилроқ эҳтиёт чоралари етарли бўлмаганда амалга оширилиши лозим. Шунингдек, айбловчи орган ва прокурор томонидан қамоққа олиш ҳақида илтимоснома тақдим этилганда, судга аниқ ва асосли далиллар келтирилиши шарт қилиб қўйилди.

Қирғизистон Республикаси амалиёти.

Қирғизистонда қамоққа олиш эҳтиёт чораси Жиноят-процессуал кодексининг 110-116-моддалари билан тартибга солинади. Дастлабки қамоққа олиш муддати 2 ойгача белгиланади, узайтириш эса суд қарори билан амалга оширилади. Қамоққа олишнинг

асослари сифатида шахснинг терговдан қочиш эҳтимоли, янги жиноят содир этиши хавфи ва тергов жараёнига таъсир кўрсатиш имкони баҳоланади.

Қирғизистонда қамокқа олишда инсон ҳуқуқлари кафолатларини таъминлаш мақсадида адвокат иштирокида суд мажлиси ўтказилиши шарт. Шу билан бирга, айбланувчига нисбатан альтернатив эҳтиёт чоралари, масалан, бошқа жойга кетмаслик тўғрисида тилхат, гаров, электрон кузатув воситалари қўлланилади.

Қирғизистон омбудсмани ва инсон ҳуқуқлари бўйича миллий институтлар қамокқа олиш амалиёти устидан мунтазам мониторинг олиб боради. 2022 йилда ушбу давлатда 800 дан ортиқ шахснинг қамокқа олиш муддати тергов сабабли узайтирилгани маълум қилинган. Халқаро ташкилотлар Қирғизистонни қамокда сақлаш шароитларини яхшилашга чақиради.

2022 йилда Қирғизистонда 7 450 нафар шахс қамокқа олинган бўлиб, уларнинг 35%и узайтирилган қамок муддатида сақланган. БМТнинг Инсон ҳуқуқлари бўйича кенгаши Қирғизистонни қамокқа олишда эҳтиёт чораларини камайтириш, судлар фаолиятининг шаффофлигини ошириш ва инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ кафолатларни мустаҳкамлашга чақирган.

Шу билан бирга, Қирғизистон Республикаси Омбудсмани томонидан қамокқа олинган шахслар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш борасида мунтазам мониторинг ва ҳисоботлар тақдим этилмоқда. 2021 йилда қилинган ҳисоботда судлар томонидан айрим ҳолларда асосларсиз қамокқа олиш ҳолатлари қайд этилган.

Озарбайжон Республикасидаги ҳуқуқий ёндашув.

Озарбайжонда қамокқа олиш "ҳэбс" деб аталади ва Жиноят-процессуал кодексининг 153-моддаси ва бошқа моддалари билан тартибга солинади. Дастлабки муддат 3 ойни ташкил этади, аммо суд қарори билан 12 ойгача узайтирилиши мумкин. Қамокқа олиш суд орқали, прокурор илтимосномасига биноан амалга оширилади.

Озарбайжонда сўнгги йилларда инсон ҳуқуқлари соҳасида бир қатор танқидлар бўлган. Хусусан, ЕИ ва Amnesty International сингари ташкилотлар мамлакатда сиёсий сабабларга кўра қамокқа олиш ҳолатлари ҳақида баёнотлар берган. Бу ҳолатлар ЕИ билан муносабатларга таъсир қилган.

Шу билан бирга, Озарбайжонда 2021–2022 йилларда қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллаш бўйича суд амалиётида ислохотлар амалга оширилди. Судьялар томонидан қамокқа олиш эмас, альтернатив эҳтиёт чораларини қўллашга йўналтирилган қарорлар сони ошган. Масалан, 2022 йилда 1 350 нафар шахсга нисбатан электрон билдинг воситалари қўлланган.

Озарбайжон Жиноят-процессуал кодексида ҳам ЕИ стандартларига мослашув жараёнлари олиб борилмоқда. Суд муҳокамаларида адвокатлар иштирокининг

мажбурийлиги ва қамокқа олиш илтимосномалари юзасидан очик муҳокамалар ўтказиш амалиёти жорий этилган.

МДХ давлатларида қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллашда қонунлар ва уларнинг амалиётида халқаро инсон ҳуқуқлари стандартлари, шунингдек, Европа Ишончни Қамраш суди (ЕИҚС) ва бошқа халқаро кузатувчи ташкилотларнинг кўплаб тавсиялари асосий ўрин тутди. Бу стандартларга мувофиқ, қамокқа олиш чораси жиноят иши тергов қилинган вақтда фақат жуда зарур ҳолларда ва авваламбор альтернатив чоралар қўлланилиши керак.

Бутун дунёдаги ҳуқуқий амалиётларда қамокқа олиш чорасига нисбатан ўзгараётган муносабатлар инсон ҳуқуқларининг қўлланишини ва таълимотини яхшилашга асосланган. Биринчи навбатда, Европа Ишончни Қамраш суди (ЕИҚС) ва БМТнинг махсус агентликлари "қамокқа олиш"ни ягона, тўғри, халифадан чиқмаслик ҳолатларида фақат жиноятчи шахсларга нисбатан қўлланилиши керак деб таъкидлаган.

Nelson Mandela қоидалари 122 та банддан иборат бўлиб, қамокдаги шахсларнинг ҳуқуқлари ва уларга инсоний муносабатда бўлиш стандартларини белгилайди. Қуйида айрим муҳим бандлар келтирилган:

1-қоида: Ҳар бир маҳкум инсон сифатида қадр-қимматга эга бўлиб, унга нисбатан инсоний муносабатда бўлиш керак.

13-қоида: Маҳкумлар учун ажратилган жойлар соғлиқни сақлаш талабларига жавоб бериши, ҳаво, ёруғлик, иситиш ва шамоллатиш билан таъминланган бўлиши лозим.

22-қоида: Маҳкумлар соғлом ва етарли овқат ҳамда тоза ичимлик суви билан таъминланиши керак.

24-қоида: Маҳкумлар соғлиқни сақлаш хизматларидан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлиб, бу хизматлар давлат томонидан тақдим этилиши керак.

43-қоида: Маҳкумларга нисбатан жазо чоралари сифатида қийноқ, шафқатсиз, ғайриинсоний ёки қадр-қимматни камситувчи муомала ёки жазо қўлланилиши тақиқланади.

Шу билан бирга, қамокқа олиш шартларини бузиш ёки инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишдаги илова талаблари халқаро ташкилотлар томонидан қабул қилинган. Масалан, БМТнинг "Қамокқа олиш шартларига доир стандартлар" (Мининкам) каби тавсиялари ва ЕИҚСнинг "Қамокда сақлашга ёки бошқа шунга ўхшаш чораларга қарор қабул қилиш бўйича" қарорлари бутун дунё бўйлаб ҳар бир давлатда қафолатланган ҳуқуқлар ва имтиёзлар беришга асосланган. Тахминан, ЕИҚС 2021 йилда Россиянинг қамокда сақлаш шартларини ноқонуний деб топди ва бу ҳолатда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш чоралари етарлича ёки ишончли эмас деб баҳолаган.

МДХ давлатларида қамокқа олишнинг ҳақиқий ҳолати 2022 йилда тўпланган статистик маълумотлар билан янада аниқ кўрсатилган. Масалан, Қозоғистонда қамокқа олиш муддати

терговнинг хусусиятларига қараб 2021-2022 йилларда ортача 12 ойга узайтирилган. Қирғизистонда қамокқа олиш шакллари, шу жумладан шахснинг ёшлари, жиноятнинг хусусиятини ва ҳавфлилигини ҳисобга олиб, айбланувчиларнинг қамокда ўтказган вақтида озор бериш ҳолатлари ва илгариларига нисбатан тартибга солувчи ҳуқуқий чоралар кучайтирилган. Россия Федерациясининг 2022 йилдаги ахборотлари ҳам, мана шу муносабатлар билан, муайян жиноятлар бўйича қамокда сақланиш миқдори 30% ошганлигини кўрсатган.

Бундан ташқари, Россия ва Қозоғистон каби давлатларда суднинг рўйхатдан ўтказиш жараёнида прокурорларнинг иштирок этиши ва ҳатто ўз илтимосномаларини тақдим этиши муҳим ўрин тутди. Масалан, Қозоғистонда суд қарори билан қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллаш жараёнида прокурорнинг мажбурий роли ва суднинг қарорлари олиб бериш жараёнида юзага келган ҳуқуқий баҳслар ҳисобга олиниб кўриб чиқилади.

Шу билан бирга, Қирғизистонда, махсус ҳуқуқий кафолатлар ва омбудсманнинг қамокқа олиш амалиёти устидан мониторинг олиб боришини, шу жумладан тижорат омбудсмани ҳодимлари томонидан олиб борилган жалб қилишлар кўп аҳамиятга эга бўлган.

МДХ мамлакатларида қамокқа олишдан бошқа эҳтиёт чораларини қўллаш масаласига ҳам айниқса эътибор берилган. Қозоғистон ва Қирғизистонда бу борада альтернатива чоралари қўлланишининг мажбурияти ва ҳар бир давлатда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишга устувор аҳамият берилгани кўзилади.

МДХ давлатларида, жумладан, бошқа жойга кетмаслик, электрон кузатиш воситалари, гаров ва бошқа турли эҳтиёт чоралари кўп учрайди. 2021 йилда Қирғизистонда қамокқа олишнинг альтернатив йўллари 40% га ошган.

МДХ давлатларида қамокқа олиш амалиётини такомиллаштириш учун қуйидаги тавсиялар берилган:

Алтернатив чораларни кенгайтириш: Қамокқа олишдан кейинги чоралар ўрнида бошқа альтернатива ислохотлари самарали бўлиши мумкин.

Инсон ҳуқуқлари стандартларига риоя қилиш: Халқаро стандартларга мувофиқ қамокқа олиш шартларини яхшилаш ва инсон ҳуқуқларига эътибор қаратиш.

Суд ва прокуратура жараёнида аниқлик: Суд ва прокуратура қарорлари умумий ҳуқуқий механизмнинг шаффофлигини таъминлаш учун танқидий баҳоланиши ва аниқ, тўғри ҳуқуқий асослар билан амалга оширилиши керак.

Шу ўринда хулоса қилиш мумкинки, МДХ давлатларида қамокқа олиш эҳтиёт чорасини қўллашнинг миллий-ҳуқуқий амалиёти қонунчиликдаги ўхшашликлар ва фарқларни ўз ичига олади. Ҳар бир давлатдаги миллий ҳуқуқий тизимнинг мураккаблиги,

суд ва прокурорларнинг ролини таҳлил қилиш, инсон ҳуқуқларининг кафолатлари ва халқаро стандартларга риоя этишнинг аҳамияти мураккаб ва давомли таҳлилларни талаб этади.

МДХ давлатларида қамокқа олишга нисбатан бўлган ҳуқуқий амалий йўллар ва уларнинг жинойт ишларига таъсири юқори даражада муҳим аҳамиятга эга, бунинг натижасида, бу мамлакатларда ҳуқуқий ислохотлар ва амалиётга муносабатлар ўзгаришда бўлиши мумкин.

Юқоридаги хорижий тажрибадан келиб чиқадики инсонларнинг конституциявий ҳуқуқини ҳақиқатда таъминлаш учун қонунчиликга қуйидаги ўзгартиришни киритиш лозим бўлади.

Яъни, Судлар шуни назарда тутишлари лозимки, қонунда қамокқа олиш тарзидаги эҳтиёт чорасини қўллаш ёки қамокда сақлаб туриш муддатини узайтириш тўғрисидаги илтимоснома, шунингдек унга илова қилинган материаллар билан суд мажлиси иштирокчиларини таништириш назарда тутилмаган. Бироқ, ҳимояга нисбатан ҳуқуқ тўғрисидаги конституциявий принципдан келиб чиққан ҳолда, гумон қилинувчи, айбланувчи, унинг ҳимоячиси ва қонуний вакили илтимоснома ва унга илова қилинган материаллар билан, башарти улар бу ҳақда мурожаат этишган тақдирда, прокурор томонидан суд мажлиси бошлангунга қадар таништирилишлари лозим. Пленум қарорида айбланувчи ташаббус кўрсатса таништирилиши кўрсатилган. Лекин унга қамокқа олиш тарзидаги материал билан танишиши ҳуқуқи тушунтирилиши кўрсатиб ўтилмаган. Шу муносабат билан айбланувчининг ҳуқуқ ва мажбуриятларига қамокқа олиш ва уй қамоғи эҳтиёт чорасини қўллаш бўйича материал билан таништириш мажбурийлигини киритиш лозим.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси конституцияси
2. Ўзбекистон Республикаси жинойт процессуал-кодекси
3. Ўзбекистон Республикаси жинойт кодекси
4. 108 ст. Уголовно-процессуального кодекса РФ.
5. Ходорковский против России (№1), жалоба №5829/04, постановление Европейского суда по правам человека от 31 мая 2011 года.
6. Уголовно-процессуальный кодекс республики казахстан ст.147
7. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской республики ст 110-116
8. "Уполномоченный по правам человека в Кыргызской Республике (Омбудсмен) и другие национальные правозащитные институты осуществляют систематический мониторинг практики заключения под стражу."
9. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики ст 153

10. См.: Заявления Европейского союза и Amnesty International о случаях политически мотивированных арестов в [указать страну], что, в свою очередь, оказало влияние на дипломатические и правовые отношения между стороной и ЕС.

11. According to the European Court of Human Rights (ECtHR) and various United Nations specialized agencies, the practice of detention in certain countries raises serious concerns regarding compliance with international human rights standards.

12. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-book.pdf

13. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), adopted by UN General Assembly resolution A/RES/70/175 on 17 December 2015.

14. European Court of Human Rights. (2021). Zhidkov v. Russia (No. 54495/10), Judgment of 16 March 2021. Strasbourg: Council of Europe.